

TEEKENEN DES TIJDS

☒ Het ontwaken der Mohammedaansche wereld ☒

DR. ZWEMER, ZENDELING ONDER DE Mohammedanen, heeft te Frankfurt a. M. voor Zendingsvrienden een belangrijke rede gehouden, waarin hij de volgende vijf stellingen ontwikkelde:

1. Nooit was de Mohammedaansche wereld zoo groot als nu;
2. Nimmer was ze ons zóó nabij;
3. Ze is rusteloozer dan ooit;
4. Ze is voor het Christendom *opengesteld* als nooit te voren;
5. Waarom de Christelijke Kerk nooit een zóó gróóte *verantwoordelijkheid* tegenover de Mohammedanen had als nu.

De gegevens ter verduidelijking zijn wel onze aandacht ten volle waard.

Eerst ná den wereldoorlog heeft de Islam Amerika ontdekt en tot nu toe verrezen daar reeds *honderden* moskeeën. (Berlijn en Parijs hebben elk reeds 2 moskeeën, Londen heeft er één.) In Zuid-Amerika alleen bevinden zich twee honderd duizend Mohammedanen.

De volgende cijfers bewijzen wel, hoe groot de Mohammedaansche wereld is: Op den *Balkan* leven 3³/₄ millioen Mohammedanen, in *Rusland* 17; in *Afrika* 49; in *Indië* 70; in *Ned.-Indië* 40; in *China* 12; in *Turkije* 13; in *Marokko*, *Perzië*, *Afghanistan* en *Beltoetsjistan* 30 millioen. En van deze circa 236 millioen Mohammedanen bevinden er zich in Christenlanden of hun koloniën 191. *Tachtig millioen* Mohammedaansche kinderen onder de veertien jaar zijn er, en ook dezen geldt: „Laat de kinderen tot Mij komen, en verhindert ze niet!”

Door de juistere kennis van de ontwikkelingsgeschiedenis van den Islam, en vooral ook door de vertalingen van den Koran, den Bijbel der Mohammedanen, is de Islamietische wereld ons zoo nabij gebracht. Mohammedaansche geleerden bezorgden reeds 32 verschillende vertalingen en Europeesche geleerden brachten den Koran in ónze talen over. Er zijn verkeerswegen van Centraal-Azië door geheel Afrika, en Dr. Zwemer past daarop toe: „Bereidt den weg des Heeren, maakt Zijne paden recht.”

Rusteloos is de Mohammedaansche wereld in maatschappelijk, politiek en religieus opzicht. Zij kent communisten en socialisten evenals wij. Karl Marx' boek: „Het Kapitaal” werd in het Arabisch vertaald en wordt ijverig bestudeerd. De pers komt niet ten achter. In Kaïro verschijnen 96 bladen, behalve de week- en maandperiodieken. De Bijbel werd vroeger verscheurd en verbrand, — nu *gevraagd* en *gelezen*. Mohammedanen zenden hun kinderen naar de Zondagschool en de Medische Zending werkt met vrucht. Vroeger was het een uitzondering, wanneer een Mohammedaan zich in het openbaar liet doopen. Nu is de vrees zóóver verminderd, dat Dr. Zwemer in Perzië den openlijken doop bijwoonde van twintig volwassenen. Typisch is de mededeeling, die Dr. Zwemer onder zijn lezing doorvlocht; dat hij eens een Mohammedaan aantrof, lezende in den Bijbel. De man had kanteekeningen gemaakt in zijn Bijbel. Toen Dr. Zwemer hem daarnaar vroeg, antwoordde hij: „Zoo vaak als ik het leven der Christenen in *tegenspraak* vond met hun leer, maakte ik op den rand van mijn Bijbel een aanteekening.”

J. T.

330

DE STADSSINGEL

Van Noord naar Zuid in zacht gebogen lijnen
slingert de singel door het vol smaragd,
doorweven met lazuurtint en robijnen,
door boompertijen, dicht van loovervracht.

en 't water spiegelt met z'n kristallijnen
geschitter, waar de zilv'ren zon haar pracht
met oogverblindend glanzende doet weerschijnen,
en 't hemelblauw in blijde straling lacht.

Voor knusse huisjes, tuintjes vol van loover,
met trossen gouden regen en seringen
en klimop, dat uit muren schijnt te springen;

— — — — —
twee meisjes hupp'len 't knuppelbrugje over,
terwijl hun heldre kinderstemmen zingen
van lentetijd en al z'n mooie dingen.

☒

H. W. A.

JEUGDSCHRIJVERS

DOOR A. J. DREWES

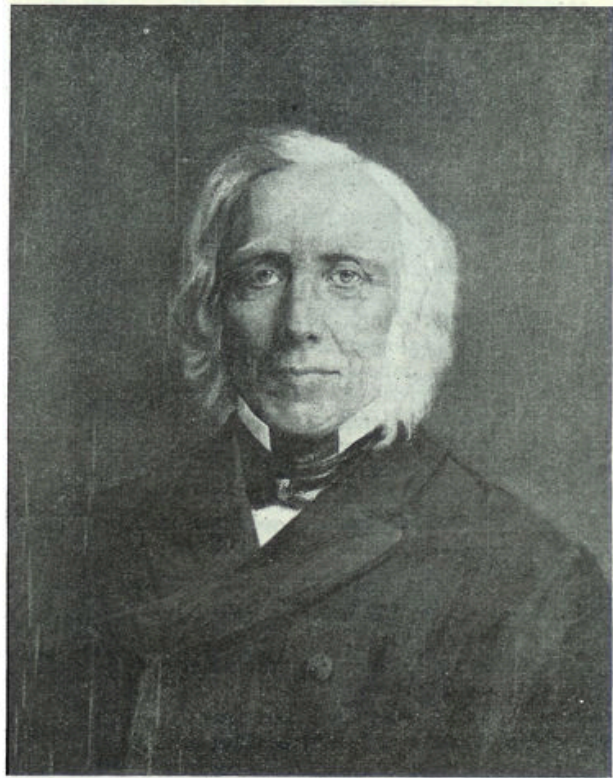
EDUARD GERDES (12 Aug. 1821—12 Dec. 1898)

IN MIJN KAMER HANGEN HIER EN DAAR wat portretten. Neen, geen foto's in een fraai lijstje, maar portretten van bekende personen, die ik uit het een of ander tijdschrift, uit krant of prospectus heb gesneden, voor ik het drukwerkje, waarin het portret stond, in de prullenmand deponeerde. Het gaat me dan aan mijn hart, het contereitsel van die menschen, vooral wanneer ze — hoe dan ook — eenigen invloed op mijn leven hebben geoefend, met het oude papier te begraven. Eenigen tijd hangen ze dan met een paar punaises bevestigd aan den wand — en verdwijnen dan, of in een portrettenverzameling of toch in de prullenmand. En zoo hangen soms de meest verschillende portretten vreedzaam naast elkaar. Voor me hangt op dit oogenblik Dirk Volckertsz Coornhert, die „het geleerde te doen beter achtte, dan wat te doen is leeren;” die zei, dat het Christendom „niet en bestaat in den mond, maar in den grond, in de daad, niet in de praat.” Naast hem hangt het portret van Jetje van der Schalk, Mevrouw Roland Holst, met haar teleurgestelde oogen; de vrouw van het hooge ideaal, maar die in de „beweging” teleurgesteld werd, en die uit Moskou terugkwam gedésillusionneerd zooals allen, die het van den „mensch, die in den grond goed is,” verwachten, teleurgesteld worden, wanneer ze merken, dat Kant en de Christenen, die het „radikal Böse,” en het „in zonde ontvangen en geboren” belijden, het beter begrijpen. En naast haar hangt Eduard Gerdes, over wien we meer dan eenmaal een praatje moeten maken. Want Coornhert kent men in den regel alleen bij naam. Hij is voor de meesten een van die oude knarren, waarmee ze indertijd in hun letterkunde-studie een zeer oppervlakkige kennis hebben gemaakt. En Henriette Roland Holst hoort tot de revolutionairen, is socialist of nog erger. Men heeft wel eens wat van haar ge-

lezen, maar dat liep niet altijd zoo glad. Het metrum van haar verzen is vaak zoo bewogen en zoo stooterig als het begin van een grooten strijd. Maar Gerdes kent ieder, Ja? ja!

En men is niet van hem af. Want al die oude boeken van hem — neen, niet allemaal, een deel er van — wordt nog steeds herdrukt en *de kinderen lezen ze nog graag*. Er worden weinig boeken uit de schoolbibliotheek meer gelezen dan de zijne. En daar zitten we een beetje mee. Want sommige boeken van Gerdes zijn *echte draken*. Ik weet er geen beter woord voor. Wij met onze nieuwe ideeën over psychologische ontwikkeling, over natuurlijkheid van handeling, over het dwaze van allerlei toevalligheden, over allerlei dingen, waartegen Gerdes slag op slag zondigt, wij schrijven *betere* boeken, beter doordacht, psychologisch juist, zonder al die toevalligheden, beter van taal. En onze jongens en meisjes laten onze mooie boeken liggen en grijpen naar *In de Duinen, Uit de Duinen, In Utrecht, Het Huis Wijngaerde, In Leiden en Vlaanderen, Het Geheim van den Geus, Jan van Diemen, De Speelman op den Wildenborch, De Jonge Pottenkoopman, De Zoon van den Bezembinder, De Slang in het Paradijs, De Kanten Zakdoek, Rosa Fluweeltje*. En ze zouden grijpen naar *In Engelenburg, De Bullebijter, Steeds tegengewerkt, De Jeugd van Dokter De Noor, Niet naar Ommerschans, De Fluitspeler*, als die nog maar te krijgen waren. Want de tegenwoordige boekenmarkt levert niet alles meer, wat wij in onze jeugd hadden. Ze heeft geschift en blijkbaar behouden, wat nog steeds in trek is. Maar dat zijn naar onzen smaak niet altijd de beste, *Rosa Fluweeltje* bijvoorbeeld is, als ge het kritisch gaat beschouwen, al net zoo'n onmogelijk verhaal als *De verloren schuldbekentenis*. Maar lezen doen ze het nog, net als wij in den tijd, toen we nog niet zoo kritisch waren.

Wat is dat? Waardoor trekt Gerdes zoo? Daar kun je over filosoferen en je komt er toch niet. Net zoo min, als je kunt uitmaken, waarom een kind van een koekje houdt. „Omdat het zoet is,” zegt ge. Maar waarom houdt een kind dan van zoet? „Omdat het bij zijn natuur past.” Best. Nu, zeg dat dan van Gerdes ook. Ze houden van zijn boeken, omdat ze bij hun natuur passen. En dan zijt ge nog niets verder, want dan vraagt ge weer, wat hij dan geeft, dat bij de natuur van de kinderen past. En dan kunnen we wel een paar dingen noemen. Handeling. Ja, hij praat wel veel en wil de kinderen het goede, de waarheid aanpraten, maar in den regel slaan ze zulke passages heel gewoon over. Een kind doet niet anders dan wij. Wij lezen immers ook niet anders. Wij slaan in een boek, dat ons pakt, ook wel over. En biecht eens eerlijk op, of ge achteraan nooit eens hebt gekken, „of ze mekaar krijgen?” Zoo lezen onze kinderen ook. En of het verhaal dan misschien van toevalligheden aan elkaar hangt, daar geven ze niets om. Het toevallige is in hun oog niet toevallig, of liever hun eigen leven is nog geen samenhangend geheel. Is het onze het soms? Of komen wij ook eerst bij het terugzien op onze levensweg tot de ontdekking, dat ons leven inderdaad een keten is van oorzaak en gevolg, dat ons leven een leiding Gods is, dat wij maaien, wat we zaaiden? Wij weten, dat onze hand de onze is — een deel van onze persoon. Maar hoe lang heeft het geduurd, voor we dat wisten? Het kleine kind bekijkt zijn hand als een zelfstandig ding buiten zich. En jaardoor hebben onze kinderen niet zoo veel last van die buitengewone samenlopen van omstandigheden,

☒ Naar een schilderij van den kunstschilder E. Gerdes, dat door de familie aan de Eduard Gerdesschool te Amsterdam is geschonken. ☒

die in hun leven ook zoo vaak voorkomen. Er gewoon zijn. Maar . . .

O ja, ik heb ook bezwaren. Ik begrijp ook, dat er menschen zijn, die van hem als auteur niets moeten hebben. Maar onze jongens storen zich niet aan hun theoretische bezwaren.

„Best,” zeggen de bezwaarden, „je hebt gelijk. Maar ze eten ook graag snoepgoed.”

Als ik me nu de „heerlijkheden” uit onze jeugd herinner, die op schoteltjes op een tafeltje voor en in een obscuur winkeltje uitgesteld waren: verkleurballen, kapittelstokjes, pepermunten, scharen, brillen, balletjes, kaneelballen, okkies, zoethout, en wat dies meer zij, allerlei fijn snoepgoed en hompen, dan vraag ik mezelf af, hoe het toch komt, dat onze kinderen nu niet meer naar zulke heerlijkheden talen. En ik weet maar één antwoord: ze hebben er wat beters voor in de plaats gekregen.

En als ge nu Gerdes' boeken snoepgoed noemt, dan vraag ik me toch af, of ze inderdaad er wat beters voor in de plaats hebben gekregen. Of Been ook geen trucje gebruikt om de aandacht te spannen en of de Oorlogswees Hein ons zoo zou boeien, als hij dat trucje van de persoonsverwisseling door Vedertje-Talisman niet gebruikt had. En of het onze kinderen niet hoofd voor hoofd teleurstelt, dat Vedertje-Talisman geen oplossing geeft van wat ze met handen en voeten als onmogelijk voelen.

Gerdes — hoewel literair beneden Been staande — staat zeker als kinderschrijver niet lager. Soms hooger. Zijn onnavolgbare romantiek trekt nog steeds en waarom zou ze niet?

— Maar die „papenhaat?”

We vochten toch maar met de „papen” van de Roomsche school. — Ja, het is waar. Maar dat deden de jongens van de „openbare” net zoo goed en die lazen toch Gerdes niet. En vechten deden we ook na den slag bij Duins:

Zonk, snoevende Dons, u het hart in de schoenen?
Vraagt Spanje om schuts aan een Engelsche reë?

Maar we vochten ook na de behandeling van het postwezen en na allerlei andere makke onderwerpen. We waren geen oude-juffrouwen en we moesten vechten, slechtaards als we waren. En dan waren we Turken en Russen of ook Geuzen en Papen. Namen, menschen! namen. Neem de dingen toch niet zoo tragisch op. We zijn immers geen papenhaters geworden. Ik ben groot geworden met Gerdes en met Louwerse, maar heb me door geen papenhaat laten aansteken. Ik had een Roomsche vriendje, waar ik mee vocht, als onze scholen in oorlog waren. Dat gebeurde in het voorjaar en in het najaar. Dat is de tijd van vechten, *onverschillig of je Gerdes gelezen hebt of niet.*

Neen, dat kon ons niet schelen. Maar de interessante loop van het verhaal, die maakte, dat we telkens weer naar Gerdes' boeken grepen. En als ik in de zomervacantie mijn vacantiepak aangetrokken heb en weer eens alles van het tegenwoordige vergeten wil en weer eens naar jeugdland terugga — ook groote menschen kunnen zoo kinderachtig zijn! — dan ga ik in mijn kamer naar de kast heel in den hoek, waar de leesboeken staan, rechts van de deur, en dan haal ik er meestal een boek van Gerdes uit. En ik vraag mezelf af, hoe men toch ter wereld kan meenen, dat zulke boeken papenhaat kweken.

Gerdes werd geboren 12 Augustus 1821. Dat geloof ik ten minste. Een andere opgave, die ik raadpleegde, zegt 1812, maar dat zal wel een drukfout zijn.

Hij werd geboren te Kleef, verhuisde op zijn vierde jaar naar Den Haag, wordt onderwijzer, vestigt zich als taalleeraar in Bielefeld, krijgt een longaandoening, vestigt zich op raad van zijn geneesheer in Amsterdam, komt „bij geval” in aanraking met Jan de Liefde, bezoekt de Zondagavond-samenkomsten bij Da Costa, geeft taallessen o. a. aan Ds. Carl Schwartz, komt onder een prediking van De Liefde tot bekeering, sluit zich bij dezen aan, wordt door hem voor het predikambt opgeleid, wordt voorzitter van de Vereeniging tot Heil des Volks en dicht voor een Kerstfeestviering dier vereeniging het welbekende lied: „Er ruischt langs de wolken.”

In 1859 wordt hij Evangelist onder de turftrappers te Stadskanaal, gaat 1861 naar Doetinchem en vestigt zich later te Haarlem. Hij overlijdt 12 December 1898 te Doetinchem.

Ik waag me niet aan een lijst van zijn boeken. Hij is een verschrikkelijke veel-

schrijver. Zelf heeft hij eens een lijst zijner werken van 255 nummers opgemaakt, maar hij was zich bewust, dat daarop niet alles voorkwam, wat hij geschreven had. Hij herinnerde zich zelfs de titels niet meer.

Amsterdam bezit nu een Eduard Gerdes-school. Ze staat op de Lindegracht en is gesticht door de Vereeniging tot Heil des Volks.

De firma Callenbach, die een groot deel der werken in haar fonds heeft, deelt mij mede, dat de verkoop van zijn werken schier onverminderd voortduurt tot op den huidigen dag. Ze bedoelt daarmee, zooals ik reeds opmerkte, niet al zijn werken, maar dat een kinderschrijver na driekwart eeuw nog zoo geliefd is als Gerdes, bewijst toch wel, dat de schrijvers onzer kinderboeken wijs doen, wanneer ze bij hem in de leer gaan.

✠ ✠ ✠

Illustratie uit: „De Jonge Pottenkoopman” door E. Gerdes.